

УДК 330

*Птащенко Л.О., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
ORCID iD 0000-0002-4228-0421*

ПРОБЛЕМИ ДЕПРЕСИВНОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

***Анотація.** Доводиться думка, що в економіці депресія характеризується не лише як стійкий, довгостроковий спад економічної активності в галузях, а як наслідок впливу деструктивних факторів. В контексті важливості питань, які стосуються проблем економічного розвитку України, досліджені ті фактори, котрі є першопричиною депресивного стану національної економіки. Запропоновано авторське тлумачення поняття «депресивна економіка». Узагальнено фактори, що впливають на депресивний стан національної економіки.*

***Ключові слова:** депресивна економіка, корупція, державний борг, економічні інтереси, деструктивні фактори.*

UDC 330

*Liana Ptashchenko, Doctor of Economics, professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
ORCID iD 0000-0002-4228-0421*

PROBLEMS OF DEPRESSION NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

***Abstract.** It is argued that in the economy depression is characterized not only as a persistent, long-term decline in economic activity in industries, but as a consequence of the impact of destructive factors. In the context of the importance of issues related to the problems of economic development of Ukraine, the factors that are the root cause of the depressed state of the national economy have been investigated. The author's interpretation of the concept of «depressed economy» is offered. The factors that influence the depressed state of the national economy are generalized.*

***Keywords:** depressive economy, corruption, public debt, economic interests, destructive factors.*

Вступ. Сьогоднішній стан національної економіки України характеризується неспроможністю конкурувати на окремих міжнародних ринках, оскільки має ознаки депресивності. Це спричинено деструктивними факторами, які стримують розвиток національної економіки. Основні з цих факторів такі:

- загрози економічній незалежності, спричинені борговою безпекою країни;
- несприятливий інвестиційний клімат у секторі виробництва;
- галузеві та регіональні диспропорції в економічному розвитку;
- відставання сектора економіки, який виробляє товари, від сектора споживання, а також від ринку фінансових послуг;
- нестабільність та інвестиційна неефективність фінансових організацій, зумовлені нестратегічною політикою НБУ;
- значна енергоємність та паливно-енергетична залежність;
- високий рівень корупції та тіньової економіки;
- стратифікація суспільства та повне знищення середнього класу;
- криміналізація відносин між державними установами та бізнесом, розподіл між кланами самих секторів економіки України.

З огляду на актуальність вказаних проблем, метою статті є розгляд факторів, що впливають на депресивний стан національної економіки, аналіз ознак депресивної економіки та визначення напрямів зміцнення конкурентних позицій України у світовому економічному просторі.

Основний матеріал. Загальною закономірністю економіки ринкового типу є циклічність її розвитку: від підйому до спаду, після якого спостерігаються застійні явища у виробництві і діловому житті (депресія), які змінюються поживленням та підйомом в економіці. Науковці доводять, що циклічність ринкової економіки зумовлена об'єктивними факторами. Саме в стрибкоподібних переходах від одного стану до іншого на якісно іншому рівні проявляється сутність економічного розвитку [1]. Але якщо більшість країн світу пережили кризові явища та успішно розвиваються, виникає об'єктивна необхідність аналізу першопричин, які стримують розвиток національної економіки України та стримують її вихід зі стану депресії.

Депресії характеризуються великим зростанням безробіття, обмеженням доступних інвестиційних ресурсів (часто через певну форму банківської або фінансової кризи), скороченням обсягів виробництва, загрозами дефолтів державного боргу, суттєво скоротивши обсяги торгівлі та торгівлі (особливо міжнародної торгівлі), а також волатильністю валюти. Іншими словами, депресія – це стан економіки, що є результатом тривалої відсутності економічної активності, зниженням ВВП [2].

Проблеми депресивності територій та напрями державного регулювання їх розвитку розглядають в своїх роботах багато науковців, серед яких: М. Барановський, З. Варналій, І. Вахович М., В. Геєць М., З. Герасимчук, М. Долішній, Л. Зайцева, В. Опарін та інші.

Науковці не розглядають таке поняття як «депресивна економіка». Найчастіше таку ознаку застосовують до певної території, наприклад «депресивний регіон», «депресивне місто» тощо. Звертаючись до історичного досвіду зазначимо, що вперше поняття «депресивна територія» застосовано в 1929 році в період великої економічної кризи у Великобританії [3]. При цьому, депресивними вважалися території (регіони) з найвищим рівнем безробіття, а для забезпечення економічного розвитку в таких регіонах пріоритетними визначалися заходів державного регулювання.

В контексті важливості питань, які стосуються проблем економічного розвитку України, виходу національної економіки зі стану депресивності, проведемо аналіз факторів, які чинять безпосередній вплив на такий стан.

Найвпливовіші з таких факторів – це тіньова економіка, злиття великого бізнесу з політикою, корупція та високий рівень відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом.

Зазначимо, що згідно проведених досліджень професора австрійського університету Кеплера Фрідріха Шнайдера, в середньому розмір тіньової економіки в країнах Європи склав 18% від ВВП. Найнижча частка тіньової економіки у ВВП традиційно спостерігається в Швейцарії (6,5%), Австрії (8,2%), Люксембурзі (8,3%), Нідерландах (9%) і Великобританії (9,4%). У Німеччині показник оцінюється в 12,2% від ВВП [3]. В Україні ці показники тіньової економіки є значно вищими (рис. 1).

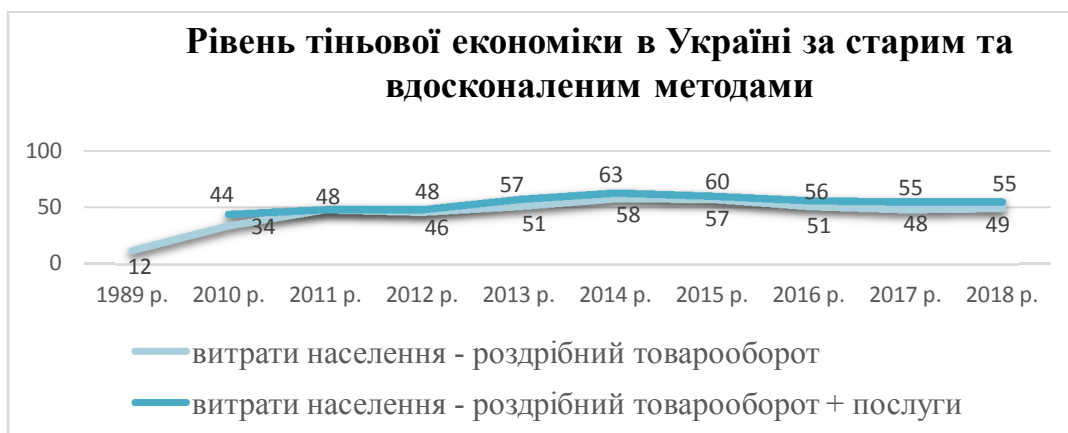

Рис. 1. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією методу «витрати населення – роздрібний товарооборот», % від обсягу офіційного ВВП
Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку [4]

В будь-якій національній економіці діють три основні групи суб'єктів – держава, бізнес та домогосподарства або окремі фізичні особи. Кожен з цих суб'єктів має свої економічні інтереси, котрі, як правило, не збігаються та є причиною виникнення конфлікту. Якщо бізнесмен стає державним посадовцем, але при цьому не полишив свій бізнес, у нього виникає спокуса використовувати своє службове становище або державні важелі (якщо посада досить висока) в інтересах особистого чи групового збагачення. Конфлікт інтересів тут закладено з самого початку. Проте, для України особливістю є те, що конфлікту інтересів не виникає, оскільки, як показує практика, суперечності між державними інтересами та бізнесом завжди вирішуються на користь останнього [5]. Така ситуація, коли державні високопосадовці не відмовляються від бізнесу (тобто відбувається злиття великого бізнесу і політики), характерна для України і, на наше глибоке переконання, є першопричиною виникнення всіх інших деструктивних факторів, що впливають на депресивний стан національної економіки протягом майже трьох десятиріч. Цей факт є настільки очевидним, що про нього говорять майже всі, але досі майже нічого не робиться.

Одним з негативних наслідків описаного вище явища є практично безкарне відмивання «брудних» коштів. Хоча заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, які визначені в законодавчих актах України [6], та звіти про виконання цих заходів можна оцінити позитивно, проте реальні факти щодо ситуації з відмиванням «брудних» грошей, тіньовою економікою, корупцією, свідчать про край незначні зрушення у цьому напрямі.

Інший вагомий фактор, що впливає на депресивний стан національної економіки – це корупція. За результатами світового Індексу сприйняття корупції у 2018 р. Україна набрала 32 бали зі ста можливих та посіла 122 місце, розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією [7]. Дослідження довело, що Україна протягом періоду трансформації економіки та сьогодні залишається досить корумпованою країною.

Крім описаних вище негативних факторів, існують реальні загрози, які також впливають на депресивний стан національної економіки. Однією з найбільш гострих таких загроз є боргова безпека. Величезними темпами росте боргова залежність України, в той час як промисловий сектор не розвивається, а ріст ВВП в середньому є незначний.

На підтвердження цього наведемо наступні статистичні дані (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура і динаміка державного боргу України, млрд. грн
(побудовано на матеріалах [8])**

Показник	Рік								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна сума державного і гарантованого державою боргу	432,24	473,12	515,51	549,46	1 037,9	1571,77	1929,76	2141,67	2168,63
Державний борг, у тому числі:	323,48	357,27	399,22	453,35	888,64	1333,9	1650,83	1833,71	1860,5
- внутрішній борг	141,66	161,47	190,3	246,04	414,09	508,0	670,65	753,4	761,09
- зовнішній борг	181,81	195,81	208,92	207,31	474,55	825,9	980,19	1080,31	1099,41
Гарантований державою борг, у тому числі:	108,76	115,85	116,29	96,11	149,25	237,9	278,93	307,96	308,13
- внутрішній борг	13,83	12,24	16,21	23,2	28,69	21,5	19,08	13,28	10,32
- зовнішній борг	94,93	103,61	100,08	72,92	120,56	216,4	259,84	294,69	297,81

Таким чином, державний борг України має негативну тенденцію до зростання. Порівняльний аналіз державного боргу та ВВП України дав можливість виявити, що за 8 років державний борг України зріс у 5 разів, в той час як номінальний ВВП – в 3,3 рази, а реальний – в 2,86 разів.

Існують також безліч інших загроз національній економіці України, котрі чинять деструктивний вплив на реальний сектор економіки, фінансові ринки, соціальний стан в країні. Науковці підраховали, що за роки свого існування гривня девальвувала в 16 разів, при цьому споживчі ціни зросли в 15 разів, а ціни промисловості – в 27 разів. Після 2013 року з фінансового ринку України зникло більше половини банків. НБУ оцінив збитки від банкрутства банків у 38 % ВВП [9].

Депресивний стан національної економіки, слабка соціальна політика уряду призвели до відтоку закордон активного працездатного населення. За даними Мінсоцполітики на постійній основі за кордоном перебувають 3 мільйони 200 тисяч громадян України. В цьому «рухливому міграційному процесі» беруть участь у середньому від 7 до 9 мільйонів осіб на рік. Міністерством закордонних справ заявлено, що близько 1 млн. українських громадян виїжджає щороку закордон на постійну або тимчасову роботу [10].

Україна перебуває під постійним контролем МВФ, адже за 5 років отримала фінансової підтримки загальним обсягом 10,2 СПЗ (СПЗ – спеціальні права займу) – майже стільки за попередні 19 років (10,7 млрд. СПЗ). МВФ не встигає належним чином контролювати існуючі стабілізаційні програми – Stand-by (2014), EFF (2015), Stand-by (2018), як НБУ анонсує необхідність наступної стабілізаційної програми. Як зазначає заступник директора Інституту економіки та прогнозування НАН України доктор економічних наук Сергій Кораблін, **не дивно, що за подібної ситуації час вести мову не про умови фінансової стабільності України, а про причини її відсутності** [9].

Висновки. Проведене дослідження дозволило висвітлити авторське бачення причин, які стримують розвиток національної економіки України, роблять її неконкурентоспроможною та депресивною. Доповнено понятійний апарат економічної науки визначенням *депресивної економіки* як стану національної економіки, при якому в минулому розвинута економіка під впливом структурної перебудови та під тиском внутрішніх деструктивних факторів переживає занепад, дестабілізацію розвитку (турбулентність фінансового ринку, стагнація сектору промисловості, погіршення соціальних, демографічних, інфраструктурних та екологічних складових), стає неконкурентоспроможною та об'єктною в міжнародних економічних відносинах і знаходиться у стані соціально-економічної небезпеки.

Література

1. Шкодін І.В., Юрків Н.Я. Циклічний розвиток світової економіки в умовах фінансової невизначеності. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2011. Т. 1. № 10. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/29293/26287>.
2. Read more [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-depression.html>
3. Kitchin J. Cycles and Trends in Economic Factors [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/1927031>
4. Schneider, F. (2012), «Shadow Economy in Turkey and in other OECD-Countries: What do we (not) know?», University of Linz, Austria, pp. 15–18.
5. Форум проти «міні» в економіці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/news-companies/dijte-uchasniki-forumu-proti-tini-v-ekonomici-visunuli-vimogi-336196/>
6. Лосєв Ігор. Кентавр бізнесу і влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Columns/50/184503>
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 50-51, с. 2057.
8. Валовий внутрішній продукт (2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018/>
9. Сергій Кораблін. Велика депресія. Україна // Дзеркало тижня, випуск 30. 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/macrolevel/velika-depresiya-ukrayina-.html>
10. Сайт Мінсоцполітики: <https://hromadske.ua/.../za-kordonom-perebuvayut-32-mln>.